

En historie fra klitterne

Det er en historie fra de jyske klitter, men den begynder ikke derovre, nej, langt borte, sydpå, i Spanien. Havet er farvej mellem landene, tænk dig derhen, til Spanien! Der er varmt, og der er dejligt, der vokser de ildrøde granatblomster mellem de mørke laurbærtræer. Fra bjergene vifter en forfriskende vind ned over orangehaverne og de prægtige mauriske haller med de gyldne kupler og de farvede vægge. Gennem gaderne drager børn i procession med lys og vajende faner, og over dem, så høj og klar, løfter himlen sig med funkende stjerner. Sang og kastagnetter klinger, knøse og piger svinger sig i dans under de blomstrende akacietræer mens tiggeren sidder på den huggede marmorsten og kvæger sig med den saftige vandmelon, døser livet hen. Det er som en dejlig drøm det hele, og give sig hen i den – ja, det gjorde så ganske to unge, nygifte folk, og dem var også her givet alle jordens goder: sundhed, godt humør, rigdom og hæder.

»Vi er så lykkelige som nogen kan være det!« sagde de i hjertets fulde overbevisning. Dog et trin endnu højere i lykke kunne de løftes, og det ville være sket når Gud forundte dem et barn, en søn der lignede dem på legeme og sjæl.

Det lykkelige barn ville blive hilst med jubel, finde den højeste omhu og kærlighed, al den velvære som rigdom og formående slægt kan skabe.

Som en fest gled dagene hen for dem.

»Livet er en kærligheds nådegave, næsten ufattelig stor!« sagde hustruen, »og denne lyksaligheds fylde skal i det andet liv kunne vokse og det frem i en evighed! – Jeg rummer ikke denne tanke!«

»Og den er visselig også et overmod af menneskene!« sagde manden. »Det er i grunden en forfærdelig stolthed at tro man skal leve evigt – blive som Gud! Det var jo også slangens ord, og den var løgnens herre.«

»Du tvivler dog ikke om et liv efter dette?« spurgte den unge hustru, og det var som for første gang en skygge gennem deres solbelyste tankerige.

»Troen lover det, præsterne siger det!« sagde den unge mand, »men just i al min lykke føler og erkender jeg at det er en stolthed, en overmodstanke at forlange et andet liv efter dette, en fortsat lyksalighed – er ikke her i denne tilværelse givet os så meget at vi kan og bør være tilfredse?«

»Ja, os blev der givet det!« sagde den unge kone, »men hvor mange tusinder blev ikke dette liv en tung prøvelse, hvor mange er ikke ligesom kastet ind i verden til armod, skændsel, sygdom og ulykke. Nej, var der ikke et liv efter dette, da var alt på denne jord for ulige fordelt, da var Gud ikke den retfærdige!«

»Tiggeren dernede har glæder for ham lige så store som kongen har dem i sit rige slot,« sagde den unge mand, »og tror du ikke at arbejdsdyret som prygles, sulter og slæber sig ihjel, har fornemmelse af sine tunge levedage? Det kunne da også forlange et andet liv, kalde det en uret at det ikke blev stillet i en højere række af skabningen.«

»I Himmeriges rige er mange værelser, har Kristus sagt!« svarede den unge kone, »Himmeriges rige er det uendelige, som Guds kærlighed er det! – Også dyret er en skabning, og intet liv tror jeg vil fortæbes, men vinde al den lyksalighed det kan modtage, og som er det nok!«

»Men mig er nu denne verden nok!« sagde manden og slyngede sine arme om sin dejlige, elskelige hustru, røg sin cigaret på den åbne altan, hvor den svale luft var fyldt med duften af oranger og nelliker. Musik og kastagnetter klang nede fra gaden, stjernerne blinkede ovenfra, og to øjne fulde af kærlighed, hans hustrus øjne, så på ham med kærlighedens evige liv.

»Et sådant minut,« sagde han, »er det vel værd at fødes for, fornemme og – forsvinde!« han smilede, hustruen løftede hånden mildt bebrejdende – og skyen var igen borte, de var alt for lykkelige.

Og alt syntes at føje sig for dem til at skride frem i hæder, glæde og velvære, der kom en omveksling, men kun i sted, ikke i det at nyde og ret at vinde livets glæde og lyst. Den unge mand blev af sin konge sendt som gesandt til det kejserlige hof i Rusland, det var en hæderspost, hans fødsel og kundskaber gav ham ret dertil. Stor formue havde han, hans unge kone havde bragt ham en ikke ringere, hun var datter af den rigeste, mest ansete købmand. Et af dennes største og bedste skibe skulle i dette år just gå til Stockholm, det skulle føre de kære børn, datter og svigersøn, til Petersborg, og der blev kongeligt indrettet ombord; bløde tæpper for fødderne, silke og herlighed rundt om.

Der er en gammel kæmpeviser, som nok alle danske kender: Den kaldes »Kongens søn af England«, han også sejler på så kosteligt et skib, dets anker er indlagt med det røde guld og hvert tov med silketvinde, det skib måtte man tænke på ved at se det fra Spanien, her var samme pragt, samme afskedstanke:

»Gud lade os alle med glæde findes!«

Og vinden blæste hurtig ud fra den spanske kyst, afskeden blev kun kort. I få uger måtte de kunne nå målet for deres rejse, men da de var vel ude, lagde vinden sig, havet blev blankt og stille, vandet lyste, himlens stjerner lyste, det var som festaftener i den rige kahyt.

Til sidst ønskede man dog det ville lufte op, blæse en god medbør, men den blæste ikke, løftede sig vinden, da var den altid imod, således gik uger, ja, hele to måneder, først da blev vinden heldig, den blæste sydvest, de var midt ude mellem Skotland og Jylland, og vinden tog til, ret ligesom i den gamle viser om »Kongens søn af England«.

»Da blæste der vejr og mørken sky,
de vidste dennem hverken land eller ly,
så kasted' de ud deres anker huld,
men børen blæser dennem vesterind for Danmark.«

Det er nu mange tider siden. Kong Christian 7. sad på den danske trone og var da en ung mand. Meget er sket efter den tid, meget omskiftet og forandret. Sø og mose er blevet frodig eng, hede blevet dyrket land, og i læ af vestjydens hus vokser æbletræer og roser, men de må søges op, thi de kryber i læ for de skarpe vestenvinde. Man kan derovre ret tænke sig tilbage i tiden, længere end til Christian 7.s regering. Som dengang i Jylland, således endnu, strækker sig milevidt den brune hede med sine kæmpegrave, sine luftsnyer, sine krydsende knoldede og sanddybe veje. Vesterpå hvor store åløb falder i fjordene, breder sig eng og mose begrænset af høje klitter der lig en alperække med savformede toppe løfter sig mod havet, de afbrydes kun af høje lerskrænter, dem søen år for år bider kæmpemundfulde af så at brinker og højder styrter som rystet ved jordskælv. Således ser der ud i dag den dag, således var der for de mange åringer tilbage da de to lykkelige sejlede derude på det rige skib.

Det var sidst i september, det var søndag og solskinsvejr, kirkeklokkernes lyd nåede hinanden langs Nissum Fjord, kirkerne dér står som huggede kampesten, hver af dem er et stykke fjeld. Vesterhavet kunne rulle over dem, og de skulle stå. På de fleste mangler tårnet, klokkerne hænger da frit ude mellem to bjælker. Kirketjenesten var endt, menigheden kom fra Guds hus ud på kirkegården, hvor dengang som endnu ikke fandtes eller findes træ eller busk, ikke en plantet blomst eller en krans lagt på graven. Knoldede højder viser hvor de døde er jordet, et skarpt græs, pisket af vinden, vokser over den hele kirkegård. En enkelt grav har måske et monument, det vil sige en hensmuldret træbul, tilhugget i ligkisteform. Træstykket er hentet fra vestegnens skov: det vilde hav, dér vokser for kystboen de tilhuggede bjælker, planker og træer som brændingen kører i land. Vinden og havgusen forvitrer snart det henlagte træestykke. En sådan stump lå her på en barnegrav, og hen til den gik en af konerne som kom fra kirken. Hun stod stille, så på det halvt opløste træestykke, lidt efter trådte hendes mand til. De talte ikke et ord, han tog hende ved hånden, og de gik fra graven ud på den brune hede, over moseland og hen imod klitterne. Længe gik de tavse.

»Det var en god prædiken i dag!« sagde manden, »havde man ikke Vorherre, så havde man ingenting!«

»Ja,« svarede konen, »han glæder, og han bedrøver! Det har han ret til – som i morgen havde vor lille dreng været fem år, havde vi måttet beholde ham.«

»Der kommer ikke noget ud af at du sørger,« sagde manden. »Han er sluppet godt fra det. Han er jo hvor vi må bede om at komme!«

Og så talte de ikke mere og gik hen imod deres hus mellem klitterne. Pludselig fra en af disse hvor ikke marehalm holdt sandet, løftede sig ligesom en stærk røg, det var et vindstød der borede sig ind i klitten og hvirvlede i vejret de fine sanddele. Der kom endnu et vindkast så alle de mellem snore ophængte udspændte fisk slog mod husets mur, og alt var igen stille, solen brændte varmt.

Mand og kone gik ind i huset og var snart af søndagsklæderne, skyndte sig så over klitterne, der stod som uhyre bølger af sand pludseligt standsede i deres bevægelse. Klitlag og marehalmens blågrønne skarpe strå gav nogen farveveksel mod det hvide sand. Et par naboer kom til, de hjalp hinanden med at få bådene højere op i sandet, vinden blev stærkere, den var bidende kold, og da de gik tilbage over klitterne, føg sand og skarpe småsten dem i ansigtet. Bølgerne løftede hvide toppe, og blæsten klippede den øverste kam af så det sprøjtede efter.

Det blev aften, der lød en svulmende susen i luften, hylende, klagende, som en hærskaare af fortvivlende ånder, den overdøvede havets rullen, uagtet fiskerhuset lå det så nær. Sandet føg på ruderne, og imellem kom et kast som skulle huset rystes i sin grund. Det var mørkt, dog mod midnat ville månen komme op.

Luften klaredes, men stormen fór i al sin vældighed hen over det dybe, sortladne hav. Fiskerfolkene havde allerede for længe siden lagt sig til sengs, men det var ikke at tænke på i det Guds vejr at lukke et øje. Da bankede det på vinduet, døren åbnedes, og der blev sagt: »Der står et stort fartøj fast på den yderste revle!« I ét spring var fiskerfolkene ude af sengen og i klæderne.

Månen var kommet frem, det lysnede nok til at se, havde man kunnet holde øjnene åbne for sandflugt, det var en vind så man kunne lægge sig mod den og kun med stor besvær, krybende mellem vindkastene, kom man over klitterne, og her fløj som svanedun i luften den

salte fråde og skum op fra havet, der som et rullende kogende fald væltede mod kysten. Man måtte rigtignok have et øvet øje til straks at finde fartøjet derude. En prægtig tomaster var det. Den løftedes netop nu over revlen, tre-fire kabellængder uden for den sædvanlige havstok, den drev mod land, stødte på den anden revle og stod fast. Umuligt var det at bringe hjælp, søen var for voldsom, den slog mod fartøjet og hen over det. Man troede at høre nødskrigene, dødsangstens råb, man så den travle, hjælpeløse virksomhed. Nu kom en sø der som et knusende fjeldstykke faldt på bovsprydet, og dette var borte, agterenden løftede sig højt over vandet. To mennesker sprang med hinanden i søen, de forsvandt – et nu – og en af de største bølger der rullede op mod klitterne, kastede et legeme ind på stranden – en kvinde var det, et lig, måtte de tro. Et par af fruentimmerne tumlede med hende og troede at bemærke liv, hun blev bragt over klitterne til fiskerhuset. Hvor var hun smuk og fin, vistnok en fornem dame.

De lagde hende i den fattige seng. Der var ikke linnedtrevl i den, der var et udlagen at svøbe sig i, og det var godt varmt.

Til live kom hun, men i feber, hun vidste slet ikke hvad der var sket, eller hvor hun var, og det var jo også godt, thi alt hvad hende kært var, lå på havsens bund, det gik dem derude som kæmpevisen har sunget om »Kongens søn af England«:

»Det var stor ynke at se derpå,
det skib sloges alt i stykker små.«

Vragstumper og spåner skyllede i land, hun var den eneste levende af dem alle. Endnu fór vinden hylende hen over kysten, nogle øjeblik havde hun ro, men snart kom smerter og skrig, hun slog sine to dejlige øjne op, sagde nogle ord, men ingen her kunne forstå det.

Og da, for alt hvad hun havde lidt og stridt, holdt hun i sine arme et nyfødt barn. Det skulle have hvilet på pragtseng med silkegardiner i det rige hus! Det skulle med jubel have været hilst til et liv rigt på alle jordens goder, og nu havde Vorherre ladet det fødes i den fattige vrå! Ikke engang et kys fik det af sin mor.

Fiskerkonen lagde barnet op til dets mors bryst, og det lå ved et hjerte som ikke længere slog, hun var død. Det barn som rigdom og lykke skulle have opammet, var kastet ind i verden, kastet af søen ind i klitterne for at prøve den fattiges lod og tunge dage.

Og altid kommer os her i sind den gamle sang:

»Den kongens søn hannem randt tåre på kind,
Krist bedr't, jeg kom for Bovbjerg ind!
Jeg er nu kommet så ilde at holde!
Men var jeg kommet i hr. Bugges len,
da havde mig røvet hverken ridder eller svend!«

Lidt syd for Nissum Fjord, på den strand hr. Bugge engang havde kaldt sin, var skibet strandet. De hårde, umenneskelige tider da vestkystens beboere øvede ondt, som man siger, mod den strandede, var længst forbi, kærlighed og hjertelag, opofrelse for de skibbrudne fandtes der som den i vor tid lyser frem i de ædleste træk. Den døende mor og det elendige barn ville have mødt omhu og pleje hvorhen »børen havde blæst«, men intetsteds inderligere end hos den fattige fiskerkone, som endnu i går stod med tungt hjerte ved graven der gemte hendes barn, der i dag ville have fyldt sit femte år, om Gud havde forundt det at leve.

Ingen vidste hvem den fremmede, døde kvinde var, eller hvorfra hun kom. Skibets stumper og spåner mælede ikke derom.

I Spanien, i det rige hus, indtraf aldrig brev eller budskab om datter eller svigersøn. De var ikke kommet til deres bestemmelsessted. Stærke storme havde raset i de sidste uger, man ventede i måneder. – »Totalt forlist, alle omkommet!« det vidste de.

Men ved Husby Klitter, i fiskerens hus, havde de nu en lille purk.

Hvor Gud beskærer føden for to, finder den tredje vel også lidt til et måltid, og nær ved havet er nok en ret fisk for sulten mund. Jørgen blev den lille kaldt.

»Han er vist et jødebarn!« sagde man »han ser så sort ud!« »Han kan også være en italiener eller spanier!« sagde præsten. Alle de tre folkefærd syntes fiskerkonen kom ud på et og trøstede sig med at barnet var kristent døbt. Drengen trivedes, det adelige blod holdt varme og fik kræfter ved den fattige kost, voksede til i det ringe hus. Det danske tungemål blev hans tungemål, som vestjyden taler det. Granatkernen fra Spaniens jordsmon blev marehalmens plante på Jyllands vestkyst, dertil kan et menneske drive det! Til dette hjem klamrede han sig med sit livs årelange rødder. Sult og kulde, fattigmands trang og nød skulle han prøve, men også fattigmands glæde.

Barndomstiden for enhver har sine lyshøjder, der siden stråler gennem hele livet. Hvor fuldt op havde ikke han til lyst og leg; hele strandbredden, milevidt, lå med legetøj: en mosaik af rullesten, røde som koraller, gule som rav, og hvide, rundede som var det fugleæg, alle farver og alle slebet og glattet af havet. Selv det udtørrede fiskeskelet, de i vinden tørrede vandplanter, tangen skinnende hvid, lang og smal som bændler, flagrende mellem stenene. Alt var til leg og lyst for øjet og for tanken, og drengen var et opvakt barn, mange og store evner lå gemt i ham. Hvor kunne han huske historier og viser han fik at høre, og fingernem var han! Af sten og skaller satte han hele fartøjer sammen og billeder man kunne pynte stuen med. Han kunne underlig snitte sine tanker ud i en pind, sagde hans plejemor, og drengen var dog endnu lille! Dejlig klang hans røst, melodier gik ham straks over tungen. Der var mange strenge spændt i det bryst, de kunne have klinget ud i verden var han blevet stillet andetsteds end i fiskerhuset ved Vesterhavet.

En dag strandede her et skib, der drev i land en kasse med sjældne blomstersvibler. Nogle tog man og puttede i gryden, man troede at de var til at spise, andre lå og rådned i sandet, de kom ikke til deres bestemmelse at udfolde den farvepragt, den herlighed, der lå i dem – ville det gå Jørgen bedre? Blomsterløgene var det snart forbi med, han havde åringer endnu at prøve.

Det faldt aldrig ham eller nogen af de andre derovre ind hvor ensom og ensformigt dagen gik, der var fuldt op at gøre, at høre og se. Havet selv var en stor lærebog, hver dag frembød den et nyt blad, havblik, dønning, kuling og storm; strandinger var glanspunkterne. Kirkegangen stod som festbesøg, dog af besøg var ét hjemme i fiskerhuset særlig kærkomment, det gentoges to gange om året, det var besøget af morbror, ålebonden fra Fjaltring oppe nær Bovbjerg. Han kom med rødmalet vogn fyldt med ål. Vognen var lukket til som en kiste og bemalet med blå og hvide tulipaner, blev trukket af to blakkede stude, og Jørgen fik lov at køre dem.

Ålebonden var det gode hoved, den muntre gæst, en bimpel førte han med sig fuld af brændevin, enhver fik en snaps af den, eller en kaffekop fuld dersom det skortede på glas, selv Jørgen, ihvor lille han var, blev givet et godt fingerbøl fuldt, det var for at holde på den fede ål, sagde ålebonden og fortalte så altid den samme historie, og når man lo ad den, fortalte han den straks om igen for de samme folk. Det gør alle snaksomme personer, og da

Jørgen i hele sin opvækst og ind i manddoms år tog anvendelse og talemåde af den historie, så må vi vel høre den.

»Ude i åen gik ålene, og ålemor sagde til sine døtre da de bad om at måtte gå alene et lille løb op ad åen: »Gå ikke for langt! Let kommer den fæle ålestanger og tager eder allesammen!« – men de gik for langt, og af otte døtre kom kun tre hjem igen til ålemor, og de jamrede: »Vi var bare gået lidt uden for døren, så kom den fæle ålestanger og stak vore fem søstre ihjel!« – »De komme nok igen!« sagde ålemor. »Nej!« sagde døtrene, »for han flåede dem, skar dem i stykker og stegte dem.« – »De komme nok igen!« sagde ålemor. »Ja, men han åd dem!« – »De komme nok igen!« sagde ålemor. »Men så drak han brændevin ovenpå!« sagde døtrene. »Av, av! Da kommer de aldrig igen!« hylede ålemor. »Brændevinen begraver ålen!«

»Og derfor skal man altid drikke sin brændevinssnaps til den ret!« sagde ålebonden.

Og denne historie blev flitterguldstråden, humørets tråd i Jørgens liv. Også han ville gerne uden for døren, »lidt op ad åen«, det vil sige med fartøj ud i verden, og mor sagde som ålemor: »Der er mange slemme mennesker, ålestangere!« men lidt uden for klitterne, bare lidt ind i heden, måtte han dog, og det skulle han komme. Fire fornøjelige dage, de lyseste i hele hans barndoms liv, oprullede. Al Jyllands dejlighed, hjemmets glæde og solskin lå i disse; han skulle til gilde – begravelsesgilde var det rigtignok.

En velhavende slægtning af fiskerfamilien var død, gården lå ind i landet, »østerpå, en streg mod nord«, som det hed. Far og mor skulle derover og Jørgen med. Fra klitterne over hede og moseland kom de til den grønne eng hvor Skjærum Å skar sig vej, åen med de mange ål, hvor ålemor boede med sine døtre, dem de slemme mennesker stangede og skar i stykker. Dog bedre havde nok menneskene tit ikke handlet mod deres medmennesker. Også hr. ridder Bugge, som nævnedes i den gamle vise, blev myrdet af onde mennesker, og ihvor god han selv kaldes, ville han jo dog have slået ihjel bygmesteren der rejste ham slot med tårn og tykke mure netop der hvor Jørgen med sine plejeforældre stod, hvor Skjærum Å falder i Nissum Fjord. Voldbakken var endnu at se, de røde murbrokker rundt om. Her havde ridder Bugge, da bygmesteren var afrejst, sagt til sin svend: »Gå efter ham og sig: Mester, tårnet hælder! Vender han sig, så slår du ham ihjel og tager pengene han fik af mig, men vender han sig ikke, da lad ham drage i fred,« og svenden adlød, og bygmesteren svarede: »Ikke hælder tårnet, men engang vil der komme vesterfra en mand i en blå kappe, han vil få det til at hælde!« og det skete hundrede år derefter, da brød Vesterhavet ind og tårnet faldt, men gårdens ejer, Predbjørn Gyldenstjerne, byggede sig højere oppe hvor engen slipper, en ny gård, og den står endnu, og det er Nørre Vosborg.

Der forbi skulle Jørgen med sine plejeforældre, hvert sted herovre havde man fortalt ham om i de lange vinteraftener, nu så han gården med dens dobbelte grave, træer og buske, volden, overgroet med bregner, løftede sig derinde! Men dejligst var de høje lindetræer, de nåede lige op til tagryggen og fyldte luften med den sødste duft. Mod nordvest i hjørnet af haven stod en stor busk med blomster som var det vintersne i det sommergrønne. Det var en hyldebusk, den første Jørgen havde set således blomstre. Den og lindetræerne blev gennem alle åringer i minde, Danmarks duft og dejlighed, som barnesjælen »gemte for den gamle mand«.

Rejsen gik straks videre og mere bekvem, thi netop ud for Nørre Vosborg, hvor hylden stod i blomster, kom han op at age, de mødte andre gæster der skulle til begravelsesfesten, og

med disse kom de til vogns, rigtignok måtte de alle tre sidde bagi på en lille trækiste med jernbeslag, men det var dog bedre end at gå, mente de. Kørslen gik hen over den knoldede hede. Studene som trak, standsede imellem hvor der kom en frisk græsplet mellem lyngen, solen skinnede varmt, og underligt var det at se langt ude en røg der bølgede, og dog var den klarere end luften, man så igennem den, det var som lysstrålerne rullede og dansede hen over heden.

»Det er Lokemanden som driver sin fårehjord,« sagde de, og det var nok sagt for Jørgen, han syntes at køre lige ind i eventyrenes land og var dog i virkeligheden. Hvor var her stille! Udstrakt og stor lå heden, men som et helt kosteligt tæppe. Lyngen stod i blomster, de cypresgrønne enebærbuske og friske egeskud kom som buketter frem i hedens lyng. Her var så indbydende til at boltre sig, var kun ikke de mange giftige hugorme! Om dem talte man og om de mange ulve her havde været, hvorfor også herredet kaldtes Ulvborg herred. Den gamle som kørte, fortalte fra sin fars tid hvorledes herude hestene tit havde stridt en hård strid med de nu udryddede ville dyr, og at en morgenstund han kom herud, stod en af hestene og trådte på en ulv den havde dræbt, men kødet var helt gået af hestens ben.

Alt for hurtigt gik vejen over den knoldede hede og gennem det dybe sand. De holdt ved sørgehuset, hvor der var fuldt op af fremmede, inde og ude. Den ene vogn stod ved den anden, heste og okser gik på den magre græsning. Store sandklitter, ligesom hjemme ved Vesterhavet, løftede sig bag gården, strakte sig vidt og bredt. Hvorledes var de kommet herop, tre mil ind i landet og lige så høje og mægtige som de ved stranden? Vinden havde løftet og flyttet dem, de havde også deres historie.

Salmer blev der sunget, grædt blev der også af et par gamle, ellers var alt så fornøjeligt, syntes Jørgen, her var mad og drikke fuldt op. De dejligste fede ål, og på dem skal man drikke brændevinssnaps, »den sætter ålen!« havde ålebonden sagt, og de ord kom rigtignok her til gerning.

Jørgen var inde, og Jørgen var ude. På tredje dag følte han sig hjemme her som i fiskerhuset og på klitterne hvor han havde levet alle sine tidligere dage. Her på heden var rigtignok anderledes rigt, her myldrede med lyngblomster og med revlinger og blåbær, de vældede frem så store og så søde, man kunne ordentlig mase dem ud med foden så lyngen dryppede med den røde saft.

Hist lå en kæmpegrav, her en anden. Røgstøtter løftede sig i den stille luft, det var hedebrand, sagde man, den lyste dejligt ud på aftenen.

Nu kom den fjerde dag, og så var begravelsesgildet ude – de skulle fra landklitterne til strandklitterne.

»Vore er dog de rigtige!« sagde far, »disse har ingen magt!«

Og der blev talt om hvorledes de var kommet her, og det var alt sammen meget forståeligt. Ved stranden var fundet et lig, bønderne havde lagt det i kirkegården, da begyndte sandflugten, havet brød voldsomt ind, en klog mand i sognet rådede til at åbne graven og se efter om ikke den jordede lå og sugede på sin tommelfinger, thi da var det en havmand de havde begravet, og havet ville bryde op for at hente ham. Graven blev åbnet, han lå og sugede på tommelfingeren, og så fik de ham straks på en kærre, to okser spændtes for, og som bremsestukne fór de med ham over hede og mose ud i havet, da holdt sandflugten op, men klitterne står endnu. Alt det hørte og gemte Jørgen fra de lykkeligste dage i sin barndomstid: dagene ved begravelsesgildet.

Dejlig var det at komme ud, se nye egne og nye mennesker, og han skulle komme mere ud. Han var ikke fjorten år, et barn endnu. Han gik med fartøj, kom ud at kende hvad verden giver, prøvede ondt vejr, hård sø, ondt sind og hårde mennesker; han blev kahytsdreng! Ringe kost, kolde nætter, tamp og næveslag vankede, da var der noget i hans højadelige spanske blod der kogte op så at vrede ord skummede ham om munden, men det blev nok klogest at tage dem i sig igen, og det var en fornemmelse som for ålen at flås, skæres og lægges på pande.

»Jeg kommer igen!« sagde det inden i ham. Den spanske kyst, hans forældres fædreland, byen selv hvor de havde levet i velstand og lykke fik han at se, men han vidste ikke om hjemstavn og slægtskab, familien vidste endnu mindre om ham.

Den sølle skibsdreng fik heller ikke lov at gå i land – dog den sidste dag fartøjet lå her, kom han på landjorden. Der skulle gøres indkøb, og han slæbe det ombord.

Der stod Jørgen i usselige klæder, de så ud som de var vasket i grøften og tørret i skorstenen. Første gang så han, klitboen, en stor stad. Hvor var dog husene høje, gaderne snævre, myldrende med mennesker, nogle trængte sig her, nogle der, det var som en hel malstrøm af byfolk og bønder, munke og soldater. Der var en skrålen, en skrigen, en klingen af klokker på æsler og mulæsler, kirkeklokkerne ringede med! Der lød sang og klang, hamren og banken, for hver profession havde sit værksted i døren eller på fortovet, og så brændte solen så hedt, luften var tung, det var ligesom man var kommet ind i en bagerovn fuld af skarnbasser, oldenborrer, bier og fluer, det summede, og det surrede. Jørgen vidste hverken hvor han gik eller stod. Da så han lige foran sig domkirkens mægtige portal, lysene strålede ud fra de halvdunkle hvælvinger, og der kom en duft af røgelse. Selv den fattigste tigger i pjalter vovede sig op ad trappen derind. Matrosen som Jørgen fulgte med, lagde vejen gennem kirken, og Jørgen stod i helligdommen. Brogede billeder strålede fra gylden grund. Gudsmoder med Jesusbarnet stod på alteret mellem blomster og lys, præster i højtidsklæder sang, og smukke, pyntede kordrenge svingede sølvrøgelseskar. Det var en herlighed, en pragt at se, det gennemstrømmede Jørgens sjæl, overvældede ham. Hans forældres kirke og tro omsluttede ham og slog en akkord i hans sjæl så tårer stod ham i øjnene.

Fra kirken gik det til torvs, han fik en del køkken- og madvarer at slæbe på. Vejen var ikke kort, træet blev han, og så hvilede han uden for et stort, prægtigt hus der havde marmorpillere, statuer og brede trapper. Han lænede sin byrde op til muren der. Da kom en galoneret portner, løftede sin sølvbeslagne stok imod ham og jog ham bort, ham – husets barnebarn, men det vidste ingen der, han allermindst.

Og så kom han ombord, blev puffet og fik hårde ord, lidt søvn og meget arbejde – så havde han prøvet det! Og det skal være så godt at døje ondt i ungdommen, siger man – ja, når alderdommen da bliver god.

Hans hyretid var ude, fartøjet lå igen ved Ringkøbing Fjord, han kom i land og hjem til Husby Klitter, men mor var død mens han havde været på rejse.

Det blev en streng vinter som fulgte. Snestorme fór over hav og land, man kunne ikke ase sig frem. Hvor forskelligt var det ikke dog fordelt i denne verden! Sådant isnende kulde og flygende sne her, mens i Spaniens land var brændende solhede, ja, alt for stærk, og dog, når det en dag herhjemme var rigtigt frostklart, og Jørgen så svanerne i store flokke flyve fra havet, over Nissum Fjord op mod Nørre Vosborg, syntes han at her trak man dog bedst vejret, og her var også sommerdejlighed! I tankerne så han da heden blomstre og myldre

med modne, saftige bær. Lindetræerne og hyldebusken ved Nørre Vosborg stod i blomster, derhen måtte han dog engang endnu.

Det lakkede mod foråret, fiskeriet begyndte, Jørgen hjalp, han var vokset i det sidste år, og rask til sin gerning. Liv var der i ham, svømme kunne han, træde vande, vende og boltre sig derude, tit blev han varet at vogte sig for makrelstimerne; de tager den bedste svømmer, trækker ham under vandet, æder ham, og så er han væk, men det blev nu ikke Jørgens lod. Hos naboens i klitterne var en dreng, Morten, med ham kom Jørgen godt ud af det, og de tog begge hyre på et fartøj til Norge, gik også til Holland, og der var aldrig noget udstående mellem de to, men der kan jo let komme, og er man lidt heftig af naturen, så gør man let noget for stærke gebærder, det gjorde Jørgen engang da de ombord kom op at kævles om ingenting. De sad just bag kahytssluffet og spiste af et lerfad de havde mellem sig, Jørgen holdt sin foldekniv i hånden, løftede den mod Morten, men blev i det samme kridhvid og så fælt ud af øjnene. Og Morten sagde bare:

»Så du er af det slags der vil bruge kniven!«

Knap var det sagt før Jørgens hånd igen var nede, han talte ikke et ord, spiste sin mad og gik til sin dont. Da de kom fra arbejdet, gik han hen til Morten og sagde: »Slå mig kun lige i ansigtet! Jeg har fortjent det! Jeg har ligesom en gryde i mig der koger op!«

»Lad det nu være godt!« sagde Morten, og derpå var de næsten dobbelt så gode venner. Ja, da de siden kom hjem i det jyske land ved klitterne og fortalte om hvad der sådan var passeret, blev også det nævnt. Jørgen kunne koge over, men han var en ærlig gryde alligevel! »Jyde er han jo ikke! Jyde kan man ikke kalde ham!« og det var nu vittigt talt af Morten.

Unge og sunde var de begge to, velvoksne og med stærke lemmer, men Jørgen var den smidigste.

Oppe i Norge drager bønderfolket til sæters og fører kvæget på græsning i højderne, på Jyllands vestkyst har man inde i klitterne oprejst hytter tømret af vrage og belagt med hedetør og lynglag, sovesteder strækker sig stuen rundt, og her sover, bygger og bor i den tidlige forårstid fiskerfolket, hver har sin »æsepige«, som hun kaldes, og hendes hverv er at sætte madding på krogen, modtage fiskerne ved landstigningen med varmt øl og skaffe dem mad når de trætte kommer til huse. Æsepigerne slæber fra båden fiskene, skærer disse op og har meget at gøre.

Jørgen, hans far, et par andre fiskere og deres æsepiger havde husrum sammen. Morten boede i det næstved.

Nu var der en af pigerne, Else, hende havde Jørgen kendt fra hun var lille, de to kom meget godt ud af det, de mødtes i sindelag i mange ting, men var lige modsatte at se på, han var brun i skindet og hun hvid med hørgult hår. Hendes øjne var så blå som havvandet i solskin. En dag som de gik sammen, og Jørgen holdt hende i hånden, det inderligt og fast, sagde hun til ham: »Jørgen, jeg har noget på mit hjerte! Lad mig være æsepige hos dig, for du er mig som en bror, men Morten, hvem jeg er hyret af, han og jeg er kærestefolk – men det er nu ikke værd at snakke om til de andre!«

Og det var for Jørgen ligesom om klitsandet rørte sig under ham, han sagde ikke et ord, men nikkede, og det betyder det samme som ja, mere behøvedes der ikke. Men han følte lige med ét i sit hjerte at han ikke kunne udstå Morten – og jo længere han tænkte derover,

således havde han aldrig før tænkt på Else, des klarere blev det at Morten havde stjålet fra ham det eneste han holdt af, og det var rigtignok Else, nu var det gået op for ham.

Er det nogenlunde bevæget sø, og fiskerne vender hjem med deres fartøj, se dem da sætte over revlerne: En af folkene står oprejst forude, de andre giver agt på ham, sidder med årerne, som de foran revlen bruger udad, til han giver dem tegn at nu kommer den større bølge der løfter båden over, og den løftes så at man fra land ser kølen af den, i næste nu er hele fartøjet skjult af søerne foran, ikke båd, ikke folk eller mast er at øjne, man skulle tro havet havde slugt dem, et øjeblik efter kommer de som var det et mægtigt sødyr der kravlede op ad bølgen, årestængerne rører sig som dets bevægelige ben. Ved anden og tredje revle går det som ved den første, og nu springer fiskerne i vandet, drager båden i land, hvert bølgeslag hjælper dem og giver et godt sæt til de har den ude af havstokken.

En fejl ordre uden for revlen, en nølen, og de lider skibbrud.

»Så var det forbi med mig og med Morten ligedan!« Den tanke kom hos Jørgen ude på søen hvor just hans plejefar var blevet alvorlig syg. Feberen knugede ham, det var lidt ud for den yderste revle, Jørgen sprang op forude:

»Far, lad mig!« sagde han, og hans øjekast gled hen over Morten og over søerne, men idet hver åre rørte sig for de stærke tag, og den største bølge kom, så han sin fars blege ansigt og – kunne ikke lyde sin onde indskydelse. Båden kom vel over revlerne og i land, men den onde tanke lå ham i blodet, det kogte og opkogte hver lille bitterhedstrevl der flossede i hans erindring fra kammeratstiden, dog kunne han ikke sno tvinde deraf, og så lod han være. Morten havde spoleret ham, det følte han, og det var jo nok til at blive ham hadefuld. Et par af fiskerne lagde mærke dertil, men Morten ikke, han var ligesom altid før hjælpsom og snaksom, lidt for meget af det sidste.

Jørgens plejefar måtte lægge sig til sengs, det blev sotteseng, han døde ugen efter – og så fik Jørgen i arv huset henne bag klitterne, et ringe hus kun, men det var altid noget, så meget havde Morten ikke.

»Nu tager du vel ikke hyre mere, Jørgen, men bliver altid hos os?« sagde en af de gamle fiskere.

Den tanke havde Jørgen ikke, han tænkte just på at se sig igen lidt om i verden. Ålebonden fra Fjaltring havde en morbror oppe i »Gammel-Skagen«, han var fisker, men dertil velstående købmand som havde fartøj. Det skulle være sådan en yndig, gammel mand, ham var det nok værd at stå i tjeneste hos. Gammel-Skagen ligger nordligst oppe i Jylland, så langt borte fra Husby Klitter som man her i landet kan komme, og det var nok det Jørgen mest syntes om, han ville ikke engang blive til Elses og Mortens bryllup, der skulle holdes om et par uger. Det var uklog gerning at tage af sted, mente den gamle fisker, nu havde Jørgen hus, Else blev nok stemt for hellere at tage ham.

Jørgen svarede så stumpet derpå, det var ikke let at få fat i hans tale, men den gamle førte Else til ham: Hun sagde ikke meget, men det sagde hun:

»Du har hus! Det må man lægge i eftertanken!«

Og Jørgen lagde meget i eftertanke.

Havet har svære søer, menneskehjertet har dem endnu sværere, der gik mange tanker, stærke og svage iblandt, gennem Jørgens hoved og sind, og han spurgte Else:

»Om nu Morten havde et hus så godt som jeg, hvem af os tog du da helst?«

»Men Morten har ikke og får ikke!«

»Men vi tænker os nu at han fik!«

»Ja, så tog jeg vel Morten, for sådan har jeg det nu! Men det kan man ikke leve af!«

Og Jørgen tænkte derover den hele nat. Der var noget i ham, han kunne ikke selv gøre sig rede derfor, men han havde en tanke der var stærkere end hans kærlighed til Else – og så gik han til Morten, og hvad han dér sagde og gjorde, havde han vel betænkt, han overlod ham på de billigste vilkår huset, selv ville han tage hyre, det lystede ham så. Og Else kyskede ham midt på munden da hun hørte det, for hun holdt jo mest af Morten.

I den tidlige morgen ville Jørgen af sted. Aftenen forud, det var allerede silde, fik han lyst til endnu en gang at besøge Morten, han gik, og mellem klitterne mødte han den gamle fisker der ikke syntes om afrejsen, Morten måtte nok gå med et andenæb syet i bukserne, sagde han, siden pigerne blev så hart forlibte i ham. Jørgen slog den tale hen, sagde farvel og gik til huset hvor Morten boede. Han hørte højroset tale derinde, Morten var ikke alene. Jørgen var vankelmodig, Else ville han mindst træffe sammen med, og når han ret betænkte det, ville han heller ikke at Morten nok engang skulle sige ham tak, og så vendte han om igen. Næste morgen før dag snørede han sin bylt, tog sin madæske og gik ned ad klitterne mod havstokken. Dér var lettere at komme frem end på den tunge, sandede vej, desuden kortere, thi han ville først til Fjaltring ved Bovbjerg, hvor ålebonden boede, hvem han havde lovet et besøg.

Havet var blankt og blå, skaller og konkylier lå der, hans barnelegetøj knasede under fødderne. Idet han gik, sprang hans næse op at bløde, det var en ringe ting kun, men den kan også have betydning. Et par store bloddråber faldt på hans ærme. Han vaskede dem af, standsede blodet og syntes ordentlig at tabet deraf havde gjort ham lettere i hoved og sind. Der blomstrede i sandet lidt strandkål, han brød en gren af og stak i hatten; frejdig og glad ville han være, det gik ud i den vide verden, »ud ad døren lidt op ad åen!« som ålebørnene ville det. »Tag eder i agt for de slemme mennesker, de stanger, flår, skærer i stykker og lægger eder på pande!« gentog han for sig selv og lo derved, han slap vel nok helskindet gennem verden; godt mod er et godt værge!

Solen var allerede højt oppe da han nærmede sig det smalle indløb fra Vesterhavet til Nissum Fjord. Han så tilbage og øjnede et godt stykke borte to til hest, andre fulgte, de skyndte sig, ham kom det ikke ved.

Færgebåden lå på den anden side af indløbet. Jørgen råbte til den kom, steg så ombord, men før han med rorkarlen var midtvejs, kom de mænd som så ilsomt havde skyndt sig, de råbte, de truede og nævnte øvrighedens navn. Jørgen forstod ikke hvad det betød, men mente at det var bedst at vende om. Tog selv et tag i den ene åre og roede tilbage. I samme øjeblik sprang folkene i båden, og før han vidste noget, slog de et tov om hans hænder.

»Din onde gerning vil koste dig dit liv!« sagde de, »godt at vi fik dig fat!«

Det var hverken mere eller mindre end et mord han beskyldtes for at have begået. Morten var fundet stukket med en kniv i halsen. En af fiskerne havde i går aftes sildig mødt Jørgen der gik hen til Morten. Det var ikke første gang at Jørgen havde løftet kniv mod ham, vidste man. Han måtte være morderen, det var nu om at få ham vel i forvaring. Ringkøbing var det rette sted, men vejen var lang, vinden stik vest, ingen halv time brugte de til at sætte over fjorden mod Skjærum Å, og derfra havde de kun en fjerdingvej til Nørre Vosborg, som var en stærk gård med volde og grave. I båden var en bror til ladefogeden derovre, han mente

de fik nok lov indtil videre at sætte Jørgen der i hullet hvor tatersken Langemargrethe havde siddet før sin henrettelse.

Jørgens forsvar blev ikke hørt, et par bloddråber på hans skjorte talte vissere imod ham. Sin uskyldighed var han sig bevidst, og da det ikke kunne komme til retfærdiggørelse her, så gav han sig hen i sin skæbne.

De steg i land netop ved det gamle voldsted hvor ridder Bugges gård havde stået, her hvor Jørgen med sine plejeforældre havde vandret til gilde, gravgildet, de fire livsalige, lyseste barndomsdage. Han førtes igen den samme vej hen over engen op til Nørre Vosborg, og der stod i fuld blomstring hyldetræet, de høje linde duftede, han syntes at have været her den dag i går.

I den vestre bygning af gården er en nedgang under den høje trappe, her kommer man ind i en lav, hvælvet kælder, og derfra var Langemargrethe ført til retterstedet. Hun havde ædt fem børnehjerter og troede på at havde hun fået to til, så havde hun kunnet flyve og gjort sig usynlig. Der var i muren et lille, rudeløst, snævert lufthul. De duftende linde udenfor mægtede ikke at sende en smule vederkvægelse, alt var råt og muggent herinde. Kun en briks stod her, men en god samvittighed er en god hovedpude, ja, så kunne jo Jørgen ligge blødt.

Den planketykke dør var lukket, en jernstang skudt for, men overtroens mare kryber gennem et nøglehul, på herregården og i fiskerhuset, sagtens herind hvor Jørgen nu sad og tænkte på Langemargrethe og hendes ugerninger. Hendes sidste tanker havde fyldt dette rum natten før henrettelsen. Han huskede på al den trolddom her i gammel tid var øvet da herremanden Svanwedel boede her, og det var jo vel bekendt hvorledes endnu bindehunden som stod på broen, hver morgen blev fundet hængt i sin lænke ud over rækværket. Alt fyldte og gennemsnede Jørgen, dog én solstråle fra dette sted lyste ind i ham udefra, og det var erindringen om den blomstrende hyld og lindetræerne.

Længe sad han ikke her, han førtes til Ringkøbing, hvor fængslet blev lige så strengt.

De tider var ikke vore, fattigmand havde det hårdt, det var endnu ikke forvundet at bøndergårde og bønderbyer gik op i nye herregårde, og under dette regimente blev kusk og tjener birkedommer, der kunne for en ringe forseelse dømmes fattig mand til boslodsfortabelse og til at piskes til kagen. Endnu fandtes her en og anden af disse, og i det jyske land, langt fra kongens København og de oplyste, velsindede styrere, gik loven tit endnu som den kunne, og det var det mindste at tiden drog ud for Jørgen.

Bitterligt koldt var det hvor han sad, når ville det få ende? Uforskyldt var han kastet ind i fortræd og elendighed, det var hans lod! Hvorledes den havde været ham beskåret her i verden, fik han nu tid til at tænke over; hvorfor var han blevet stillet således? Ja, det ville klare sig »i det andet liv«, det der visselig venter os! Den tro var vokset fast hos ham i det fattige hus. Hvad i Spaniens fylde og solskin ikke lyste ind i hans fars tanke, blev ham i kulde og mørke fortrøstningslys, Guds nådegave, og den er aldrig skuffelse.

Nu lod forårsstormene sig mærke. Vesterhavets rullen hører man milevidt inde i landet, men først når stormen har lagt sig, den lyder som svære vogne i hundredvis kørte over en hård, underhulet vej. Jørgen hørte det inde i sit fængsel, og det var en afveksling, ingen gamle melodier kunne gå dybere til hjertet end disse toner, det rullende hav, det frie hav, hvor man blev båret gennem verden, fløj med vindene, og hvor man end kom hen, man havde med sig sit eget hus, ligesom sneglen har sit. Man stod altid på egen, altid på hjemmets grund, selv i fremmed land.

Hvor lyttede han til den dybe rullen, hvor rullede ikke tanken erindringer op, »fri, fri! Lyksaligt at være fri, selv uden såler i skoene og med lappet blågarnsskjorte!« Enkelte gange blussede det i ham derved, og han slog med knyttet næve mod muren.

Uger, måneder, et helt år var gået, da greb man en kæltring, Niels Tyv, »hestepangeren«, blev han også kaldt, og da – kom de bedre tider, det blev vitterligt hvad uret Jørgen havde lidt. Nord for Ringkøbing Fjord hos en husmand der havde krohold, var, om eftermiddagen før Jørgens afrejse fra hjemmet og mordet skete, Niels Tyv og Morten truffet sammen, der blev drukket et par glas, og de skulle ikke gå nogen mand i hovedet, men de satte dog mundlæderet lidt for meget i gang på Morten, han snakkede stort op, fortalte at han havde fået sig en gård og skulle giftes, og da Niels spurgte om pengene dertil, slog Morten hovmodig på sin lomme:

»De er der hvor de skal være!« svarede han.

Dette skryderi kostede ham livet; da han var gået, fulgte Niels efter og stak ham med en kniv i halsen for at tage pengene der ikke fandtes.

Det blev sat vidtløftigt ud fra hinanden, os er det nu nok at vide at Jørgen kom på fri fod, men hvad erholdt han i erstatning for hvad han havde lidt i år og dag, i fængsel, kulde, stødt bort fra menneskene? Ja, der blev sagt ham at det var en lykke at han var uskyldig, nu kunne han gå. Borgmesteren gav ham ti mark i rejsepenge, og flere af byens borgere gav ham øl og god mad, der var også gode mennesker! Ikke alle »stanger, flår og lægger på pande!« men det bedste ved det hele var at købmand Brønne fra Skagen, ham hos hvem Jørgen for et år siden ville have taget hyre, netop i de dage var i ærinde nede i Ringkøbing. Han hørte om den hele sag, hjerte havde han, forstod og følte hvad Jørgen havde lidt, nu ville han gøre ham det lidt godt og bedre, lade ham erfare at der også er gode mennesker.

Fra fængsel til frihed, til Himmeriges rige, til kærlighed og hjertelag gik det nu, ja, det skulle også prøves. Intet livsens bæger er helt malurt, det kunne intet godt menneske skænke et menneskebarn, skulle da Gud, alkærligheden, kunne det?

»Lad nu alt det være begravet og glemt!« sagde købmand Brønne: »En rigtig tyk streg sætter vi over det sidste år! Almanakken brænder vi! Og om to dage rejser vi til det fredelige, velsignede og fornøjelige Skagen! En afkrog i landet siger de det er, en velsignet kakkelovnskrog er det, med åbne vinduer ud til den vide verden.«

Det var en rejse! Det var at trække vejret igen! At komme fra den kolde fængselsluft ud i det varme solskin. Heden stod med blomstrende lyng, et myldrende flor, og hyrdedrengen sad på kæmpegraven og blæste på sin fløjte han havde skåret af et fåreben. Fata Morgana, ørkenens dejlige luftsyn, med hængende haver og svømmende skove, viste sig, og den underlige lette luftbølging som kaldes Lokemanden, der driver sin hjord.

Op mod Limfjorden gik rejsen over vendelboernes land, op mod Skagen, hvorfra mændene med det lange skæg, langbarderne, var udvandret da i hungerstiden under kong Snio alle børn og gamle skulle have været slået ihjel, men den ædle kvinde Gambaruk, der ejede jordegods heroppe, foreslog at hellere de unge skulle drage ud af landet. Derom vidste Jørgen, så lærd var han, og kendte han ikke langbardernes land bag de høje alper, så vidste han dog hvorledes der måtte se ud, han havde jo selv som dreng været sydpå, i Spaniens land. Han huskede de dér opstablede frugtdynger, de røde granatblomster, summen, brummen og klokkeklang i byens store kube, men dejligst er der dog i hjemmets land, og Jørgens hjem var Danmark.

Endelig nåede de da op til »Vendilskaga«, som Skagen kaldes i gamle norske og islandske skrifter. Milevidt, med klitter og agerland imellem, strækker sig og strakte sig alt dengang Gammel-Skagen, Vester- og Østerby ud til fyrtårnet nær »Grenen«. Huse og gårde lå som endnu, strøet mellem opføgne, omskiftende sandhøjder, et ørkenland hvor vinden boltrer sig i det løse sand, og hvor måger, terner og de vilde svaner lader sig høre så at det skærer gennem ørehinden. Sydvest en mil fra »Grenen« ligger Højen eller Gammel-Skagen, her boede købmand Brønne, her skulle nu Jørgen leve. Gården var tjæret, de små udhuse havde hver en omvendt båd til tag, vragstumper var slået sammen til svinesti, indhegning var her ikke, der var jo ikke noget at hegne om, men på snore i lange rækker, den ene over den anden, hang opskårne fisk for at tørres i vinden. Hele strandbredden var overdynget med forrådnede sild, voddet kom jo næppe i vandet før silden i læssevis blev trukket i land, der var for mange af den slags, man smed dem i havet igen eller lod dem ligge og rådne. Købmandens kone og datter, ja husfolkene med, kom jublende da far vendte hjem, der var en håndtrykken, en råben og talen, og hvor dog datteren havde et velsignet ansigt og to rare øjne!

Inde i huset var hyggeligt og stort, fade med fisk blev sat på bordet, rødspætter, som en konge kunne kalde en pragtret. Vin fra Skagens vinbjerger, det store hav, druerne ruller persede i land og det både i tønder og på flasker.

Da mor og datter siden fik at høre hvem Jørgen var, og hvor uskyldigt og hårdt han havde lidt, så lyste øjnene endnu mildere til ham, og mildest lyste de hos datteren, hos den væne jomfru Clara. Han fandt et velsignet hjem i Gammel-Skagen, det gjorde hjertet godt, og Jørgens hjerte havde jo prøvet meget, også kærlighedens bitre sø, den hærder, eller den gør blødere, Jørgens hjerte var endnu så blødt, det var så ungt, der var en ledig plads deri. Det var derfor vistnok meget heldigt at det traf således at netop om tre uger skulle jomfru Clara med skibet op til Kristiansand i Norge for at besøge en moster og blive der hele vinteren.

Søndagen før afrejsen var de alle i kirken til altergang. Stor og stadselig var kirken, skotter og hollændere havde for flere århundreder siden bygget den et stykke fra hvor nu byen lå. Noget brøstfædig var den blevet, og vejen op og ned i det dybe sand var meget besværlig, dog det døjede man gerne for at komme i Guds hus, synge salmer og få en prædiken. Sandet lå lige hen over kirkegårdens ringmur, men gravene derinde holdt man endnu fri for sandflugten.

Det var den største kirke nord for Limfjorden. Jomfru Maria med guldkronen på hovedet og Jesusbarnet på armen stod som lyslevende på altertavlen. De hellige apostle var udhugget i koret, og øverst der på muren så man portrætter af Skagens gamle borgmestre og råd med deres bomærker. Prædikestolen var snittet ud. Solen skinnede så oplivende ind i kirken på den blanke messingkrone og på det lille fartøj der hang ned fra loftet.

Jørgen var som overvældet af en hellig, barneren følelse, som da han som lille stod i Spaniens rige kirke, men her var det ham en bevidsthed at han hørte med til menigheden. Efter prædiken var altergang, han nød med de andre brødet og vinen, og det traf sig så at han knælede netop ved siden af jomfru Clara. Dog hans tanke var således henvendt til Gud og den hellige handling at han først da de rejste sig lagde mærke til hvem der havde været hans nabo. Han så de salte tårer trille ned over hendes kinder.

To dage efter rejste hun op til Norge, og Jørgen gik og gjorde gavn i gården, var på fiskeri, og der var fisk at fange, flere dengang end nu til dags. Makrelstimerne lyste i de mørke nætter og viste hvor de gik, knurhanen knurrede, og kolkrabben gav ynkelige hyl når den blev jaget.

Fiskene er ikke så stumme som man siger, Jørgen var det meget mere med hvad han gemte på, men det kom vel også frem engang.

Hver søndag når han sad i kirken, og hans øjne fæstede sig på moder Marias billede på altertavlen, hvilede de også en stund på det sted hvor jomfru Clara havde knælet ved hans side, og han tænkte på hende, hvor hjertensgod hun havde været mod ham.

Efteråret kom med slud og tøsne, vandet stod og sjappede over Skagens bygrund, sandet kunne ikke sluge alt det vand, man måtte vade, om ikke sejle med båd. Stormene smed fartøj ved fartøj på de dødbringende revler, der var snestorme og sandstorme, sandet føg om husene så folk måtte krybe ud oven fra skorstenen, men det var ikke noget mærkeligt heroppe. Lunt og godt var der inde i stuen, lyngtørv og vragstumper knitrede og knasede, og købmand Brønne læste højt af en gammel krønike, læste om prins Amlod af Danmark, der fra England kom i land herovre ved Bovbjerg og leverede et slag. Ved Ramme var hans grav, kun et par mil fra hvor ålebonden boede. Kæmpegrave i hundredvis rejste sig der på heden, en stor kirkegård, købmand Brønne havde selv været der ved Amlets grav. Der blev talt om gammel tid, om naboerne, englændere og skotlændere, og Jørgen sang da visen om »Kongens søn af England«, om det prægtige skib, hvor det var udstyret:

»Det var forgyldt mellem begge bord,
derpå stod skrevet Vorherres ord.

Og der stod malet i fremmer stavn,
den kongesøn tog sin jomfru i favn!«

Det vers især sang Jørgen så inderligt, hans øjne lyste derved, de var jo rigtignok også så sorte og skinnende fra fødslen af.

Der var sang, og der var læsning, der var velstand til huse, familieliv lige ned til husdyrene og alt så godt holdt. Tinrækken skinnende med skurede tallerkener, og under loftet hang pølser og skinker, vintervarer fuldt op, ja, vi kan se sligt endnu derovre i vestkystens mange rige bøndergårde, så fuldt op af føden, så pynteligt i stuerne, kløgt og godt humør, og i vor tid er de kommet til kræfter. Gæstfrihed er der som i araberens telt.

Jørgen havde aldrig før levet så fornøjelig en tid siden han som barn de fire dage var til begravelsesgilde, og dog var jomfru Clara borte, kun ikke af tanke og tale.

I april skulle der gå fartøj op til Norge, Jørgen skulle med. Der var rigtignok nu kommet humør i ham, og godt huld havde han, sagde mor Brønne, det var en fornøjelse at se på ham.

»Og på dig med!« sagde den gamle købmand, »Jørgen har sat livlighed i vinteraftenerne, og i vor mor med! Du er blevet yngre i år, du ser godt og yndelig ud! Du var da også den kønneste pige i Viborg, og det er meget sagt, thi der har jeg altid fundet pigerne kønnest!« Jørgen sagde ikke noget dertil, det skikkede sig ikke, men han tænkte på én fra Skagen, og til hende sejlede han op, fartøjet lagde ind ved Kristiansand, han kom med strygende vind derop i en halv dag.

En morgenstund gik købmand Brønne ud til fyrtårnet, der ligger langt fra Gammel-Skagen nær ved »Grenen«, kullene på vippepanden deroppe havde længe været slukket, solen stod allerede højt da han kom op i tårnet. En hel mil fra landets yderste pynt strækker sig sandrevler under vandet. Ud for dem viste sig i dag mange skibe, og mellem disse troede han med kikkerten at kende »Karen Brønne«, det hed fartøjet, og ganske rigtigt, det var under opsejling, Clara og Jørgen var ombord. Skagens fyr- og kirketårne viste sig for dem som en hejre og en svane på det blå vand. Clara sad ved rælingen og så lidt efter lidt klitterne

komme frem. Ja, blev vinden stående, kunne de inden en time nå hjemmet, så nær var de det og glæden – så nær var de døden og dens angst.

Der sprang en planke i skibet, vandet trængte ind, der blev tættet og pumpet, sat alle sejl til, hejst nødfalg. De var endnu en hel mil ude, fiskerbåde var at se, men langt borte, vinden førte mod land, den sø der var, hjalp også, men ikke nok, fartøjet sank. Jørgen slog sin højre arm fast om Clara.

Med hvilket blik så hun ham ikke ind i øjet da han i Vorherres navn styrtede sig med hende i havet. Hun udstødte et skrig, men sikker kunne hun være, han skulle ikke slippe.

Hvad kæmpevisen sang:

»Der stod malet i fremmer stav,
den kongesøn tog sin jomfru i favn!«

det øvede Jørgen i farens og angstens stund. Nu kom det ham til gavn at være en dygtig svømmer, han arbejdede sig frem med fødder og én hånd, den anden holdt han fast om den unge pige, han hvilede på vandet, trådte det med sine fødder, øvede alle de bevægelser han kendte og vidste, for at have kræfter nok til at nå landet. Han fornemmede hun udstødte et suk, han følte et krampegys gennemfare hende, og fastere holdt han. En enkelt sø slog hen over dem, en strømning løftede dem, vandet var så dybt, så klart, et øjeblik syntes han at se den blinkende makrelstime dernede, eller var det Leviathan selv der ville sluge dem? Skyerne kastede skygge over vandet, og igen kom blinkende solstråler. Skrigende fugle i store sværme fór hen over ham, og vildænderne, der tunge og søvnige lod sig drive på vandet, fløj forskrækket op for svømmeren. Men hans kræfter tog af, følte han – landet var han endnu et par kabellængder borte fra, dog hjælpen kom, en båd nærmede sig – men under vandet stod, han så det tydeligt, en hvid stirrende skikkelse – en sø løftede ham, skikkelsen nærmede sig – han fornemmede et stød, det blev nat, alt svandt hen for ham.

Der stod på sandrevlen vraget af et skib, søen lå hen over det, den hvide gallionsfigur støttede sig på et anker, det skarpe jern ragede netop frem til vandspejlet. Jørgen var stødt imod, strømningen havde drevet ham frem med forøget kraft. Besvimet sank han med sin byrde, men den næste sø løftede igen ham og den unge pige.

Fiskerne fik dem fat og op i båden, blodet strømmede ned over Jørgens ansigt, han var som død, men pigen holdt han så fast klamret at hun måtte vristes ham ud af arm og hånd, dødbleg, livløs og udstrakt lå hun der i båden, der styrede mod Skagens gren.

Alle midler blev anvendt for at bringe Clara til live, hun var død. Længe havde han derude svømmet med et lig, arbejdet og afkræftet sig for en død.

Jørgen åndede endnu, ham bar de til det nærmeste hus inden for klitterne. En slags feltskær der var på stedet, i øvrigt også smed og småhandler, forbandt Jørgen, indtil næste dag lægen fra Hjørring blev hentet.

Den syges hjerne var angrebet, han lå i raseri, udstødte vilde skrig, men på den tredje dag sank han hen som i en døs, livet syntes kun at hænge ved en tråd, og at den måtte bryde, sagde lægen, var det bedste man kunne ønske Jørgen.

»Lad os bede Vorherre at han må slippe! Han bliver aldrig menneske!«

Men livet slap ham ikke, tråden ville ikke bryde, men erindringen brast, alle åndsevneres bånd var overskåret, det var det gyselige, et levende legeme blev tilbage, et legeme der skulle vinde sundhed, gå igen.

I købmand Brønnes hus blev Jørgen.

»Han har jo fået sin helsot for at frelse vort barn!« sagde den gamle mand, »han er nu vor søn!«

Fjollet kaldte man Jørgen, men det var ikke det rette udtryk. Han var som et instrument hvorpå strengene er løsnede og ikke længere kan klinge – kun i et enkelt øjeblik, få minutter, fik de en spændkraft, og de klang – gamle melodier klang, enkelte takter, billeder rullede op og hentågede – han sad igen stirrende, tankeløs. Vi tør tro at han led ikke. De mørke øjne mistede da deres glans, et sort, beåndet glas syntes de.

»Stakkels fjollede Jørgen!« sagde man.

Det var ham som under sin mors hjerte blev båret til et jordeliv, rigt og lykkeligt, så at det var »et overmod, en forfærdelig stolthed« at ønske, endsige tro på et liv efter dette. Alle de store evner i sjælen altså spildt? Kun hårde dage, smerte og skuffelse var tildelt ham. En pragtsvibel var han, revet ud af sin rige jordbund og kastet hen i sandet for at hennådne! Det i Gud skabte billede havde intet bedre værd? Kun et spil for tilfældigheder var og er det hele, nej! Alkærlighedens Gud måtte og ville give ham erstatning i et andet liv for hvad han her led og savnede. »Herren er god mod alle, og hans barmhjertighed er over alle hans gerninger.« De ord af Davids salme udtalte i tro og fortrøstning den fromme, gamle købmands hustru, og hendes hjertes bøn var at Vorherre snart ville løse op for Jørgen at han kunne indgå til »Guds nådegave«, *det evige liv*.

På kirkegården hvor sandet føg hen over muren var Clara begravet. Det syntes som om Jørgen ikke havde tanke derom, det hørte ikke til hans tankesum, den løftedes kun i vragstykker fra en fortid. Hver søndag fulgte han familien til kirke og sad stille med tankeløst blik. En dag under salmesangen udstødte han et suk, hans øjne lyste, de var vendt mod alteret, mod det sted hvor han for mere end år og dag siden havde knælet med sin døde veninde, han nævnte hendes navn og blev hvid som et klæde, tårer trillede ned over hans kinder.

Man hjalp ham ud af kirken, og han sagde dem at han følte sig vel, syntes ikke at der havde fejlet ham noget, han havde ingen erindring derom, den af Gud prøvede, henkastede. – Og Gud, vor skaber, er vis og alkærlig, hvo kan tvivle? Vort hjerte og vor forstand erkender det, Bibelen bekræfter det: »Hans barmhjertighed er over alle hans gerninger!«

I Spanien, hvor mellem oranger og laurbær de mauriske gyldne kupler ombølges af varme luftninger, hvor sang og kastagnetter klinger, sad i det pragtfulde hus en barnløs olding, den rigeste købmand. Gennem gaderne drog børn i procession med lys og vajende faner. Hvor meget af sin rigdom ville han ikke have givet for at eje sine børn, sin datter eller hendes barn, det som måske aldrig så denne verdens lys, og hvorledes da evighedens, Paradisets? »Stakkels barn!«

Ja, stakkels barn! Just barn og dog op i de tredive år – så gammel var Jørgen blevet der i Gammel-Skagen.

Sandflugten havde lagt sig hen over kirkegårdens grave, helt op om kirkens mur, men her hos de forudgangne, hos slægt og kære ville og måtte de døde jordes. Købmand Brønne og hans hustru hvilede her hos deres barn under det hvide sand.

Det var tidligt på året, stormenes tid. Klitterne røg, havet kastede høje søer, fuglene i store skarer, som skyer i storm, fór skrigende over klitterne. Stranding fulgte på stranding i revlerne fra Skagens gren til Husby Klitter.

En eftermiddag, Jørgen sad alene i stuen, lysnede det op i hans sind, en fornemmelse af den uro som tit i yngre år drev ham ud i klitter og på hede:

»Hjem! Hjem!« sagde han. Ingen hørte ham. Han gik ud af huset, ind i klitterne, sandet og småsten føg ham i ansigtet, løftede sig i hvirvler omkring ham. Han gik hen imod kirken. Sandet lå op om muren og halvt op på vinduerne, men i gangen foran var sandet kastet, kirkedøren var ikke låst og let at åbne. Jørgen gik derind.

Vinden fór hylende hen over Skagens by. Det var en orkan som ikke i mands minde, et forfærdeligt Guds vejr, men Jørgen var i Guds hus, og mens det blev sort nat udenfor, lyste det inde i ham, det var sjælens lys, der aldrig vil udslukkes. Den tunge sten der lå i hans hoved, fornemmede han, sprang med et knald. Han syntes at orgelet spillede, men det var stormen og det rullende hav. Han satte sig i kirkestolen, og lysene blev tændt, lys ved lys, en sådan rigdom som han kun havde set det i Spaniens land, og alle billederne af de gamle rådmænd og borgmestre blev levendegjort, de trådte ud af væggen hvor de havde stået i åringer, de satte sig i koret. Kirkens porte og døre åbnede sig, og ind trådte alle de døde festligt klædt som i deres tid, de kom under en skøn musik og satte sig i stolene. Da lød salmesangen som et rullende hav, og hans gamle plejeforældre fra Husby Klitter var her, og den gamle købmand Brønne og hans hustru, og ved siden af dem, tæt op til Jørgen, sad deres milde, elskelige datter, hun rakte Jørgen hånden, og de gik op til alteret hvor de før havde knælet, og præsten lagde deres hænder sammen, indviede dem til livet i kærlighed. – Da bruste basunernes lyd forunderlig som en barnerøst fuld af længsel og lyst, den svulmede til orgelklang, til en orkan af fulde, opløftende toner, livsalige at høre og dog mægtige til at sprænge gravens sten.

Og skibet der hang i koret, dalede ned foran de to, det blev så stort, så pragtfuldt, med silkesøj og forgyldt rå, ankerne var af det røde guld og hvert tov med silketvinde, som der stod i den gamle sang. Og brudeparret steg ombord, og hele kirkens menighed fulgte med, og der var plads og herlighed for dem alle. Og kirkens vægge og buer blomstrede som hylden og de duftende lindetræer, blideligt viftede grene og blad, de bøjede sig, skilte sig ad, og skibet løftedes og sejlede med dem gennem havet, gennem luften, hvert kirkelys var en lille stjerne, og vindene istemte salmesang og alle sang med:

»I kærlighed, til herlighed!« – *»Intet liv skal fortæbes!«* – »Livsalig glad! Hallelujah!«

Og disse ord var også hans sidste i denne verden, båndet brast som holdt den udødelige sjæl – der lå kun et dødt legeme i den mørke kirke, som stormen susede over og omhvirvlede med flyvesand.

Næste morgen var det søndag, menigheden og præsten kom til gudstjeneste. Vejen herhen havde været besværlig, næsten ufremkommelig over sandet, og nu da de var her, lå en stor sandmølle føjet højt op for kirkedøren. Og præsten læste en kort bøn, sagde at Gud havde lukket døren for dette sit hus, de måtte nu gå og andetsteds rejse ham et nyt.

Så sang de en salme og vandrede til deres hjem.

Jørgen var ikke at finde i Skagens by eller mellem klitterne hvor de søgte. De rullende søer op i sandet havde trukket ham med sig, hed det.

Hans legeme lå jordet i den største sarkofag, i kirken selv. Gud havde i stormen kastet jord på kisten, det tunge sandlag lå der og ligger der endnu.

Sandflugten har dækket de mægtige hvælvinger. Klittjørne og vilde roser vokser hen over kirken, hvor vandreren nu skrider hen til dens tårn, der peger op af sandet, en mægtig ligsten

på graven, set milevidt. Ingen konge fik den mere prægtig! Ingen forstyrrer den dødes hvile, ingen vidste eller ved det, før nu – stormen sang det for mig mellem klitterne!